Om Statsförfattningen och Krigsväsendet hos de fordna Svear och Göther.

Akademisk Afhandling,

som,

med Filosofiska Fakultetens samtycke

och under inseende af

Historiarum Professorn

EBBE SAM. BRING,

kommer att,

för Filosofiska Doktorsgraden,

offentligen försvaras

å Kongl. Akademien den 9 Junii 1832

af

ACAD.
LUGD.BAT.
BIBL.

NILS HEMESSE,

S. M. Adj.

II. St.

LUND, 1832,

tryckt i Akademiska Boktryckeriet.

P r o s t e n och K y r k o h e r d e n,

Högärevördige och Höglärde

Magister Herr ÅKE KAHL

tillegnas denna Akademiska Afhandling

vördnadsfullt

af

N. HEMESSE.

ansågs för det högsta oquädande. Ett gammalt fragment, som handlar härom, och finnes aftryckt vid slutet af Uplandslagen, vilja vi här för dess märkvärdighet anföra: ”Giwer Madher oqvädhins Ord Manni: Thu är äi mans maki ok eygh Madher i brysti. Ek är Madher sum thu. Their skulu mötas a thriggia wägha motum. Kumber than Ord hawer giwit, ok than kumber eigh ther ord hawer lutit, Tha mun han man wara sum han heiter, är eigh eidhganger ok eigh witnisbär, hvarti firi Man älla Kunu. Kumber ok than ord hawer lutit ok eigh than Ord hawer giwit, Tha opar han thrij nidhingz op, ok markar han a iardu: Tha se han madher thäss wärri thät taladhi han eigh halla thordi. Nu mötas their badhir mädh fullum vapnum, Falder than Ord hawer lutit, gilder medh halwum gialdum: Falder than ord hawer giwit, glöpa orda wärster, tunga huwdhbani, Liggi i ugildum akri”. — D. ä. Gifver man annan oqvädins ord, (sägandes:) Du är ej en mans jemlike och ej man i bröstet. (Om då den andre svarar:) Jag är man liksåväl som du; då skola de mötas (för att slåss), der tre vägar stöta tillsamman. Kommer den, som oqvädins orden gifvit, och den kommer ej, som orden ljutit, då må han vara, som den andre kallade honom, får ej gå ed och är ej vittnesgild, hvarken för man eller qvinna. Kommer den, som oqvädins orden fått, och ej den, som

orden har gifvit, då skall den förre ropa tre nidingsrop (tre gånger ropa, att den som gifvit oqvädins orden, är en niding) och märka honom på jorden (göra märke på jorden, att han infunnit sig för att slåss). Då vare han (den oqvädande) man desto värre (ärelös), som talade det han ej vågade hålla. Om begge mötas med fulla vapen, och den faller, som oqvädins orden har fått, så är han gild med halfva böter. Faller den, som orden har gifvit, varde han ansedd såsom en ärelös smädare, tungan såsom hans hufvudbaneman, och han ligge uti ogild åker (för honom bötes icke) 10).

Då intet nationelt krig var för handen, var ej ovanligt, att en tapper och mäktig man företog sig ett enskildt krig med sitt följe. Detta har gifvit anledning, att man uti senare tider gjort skillnad emellan *guerra* och *faida*, så att guerra skulle betyda ett nationelt krig, men faida (fejd) dels ett enskildt krig emellan 2:ne medborgare af samma stat, dels ett åt utrikes ort företaget fälttåg utaf en enskild man och dess följe. Men i medeltidens handlingar brukas ordet *guerra* äfven om enskilda hämdkrig

---

10) Upl. L., sista sidan. — Jfr Olai Petri Svenska Chrönika, uti Script. Rer. Suecicarum. Tom. I. Sect. Poster., pag. 236. 237.

emellan tvenne familjer 1), och *fejd* eller *fegd* nyttjas stundom i Svenskan om nationelt krig, t. ex. i talesättet: Finska fejden 2).

De enskilda krigen eller fejderna mellan tvenne medborgare eller, rättare sagdt, emellan tvenne familjer härledde sig merändels ifrån den hos de Germaniska folken allmänna seden, att hämnas en slägtinges dråp. Hvarje familj utgjorde ett helt, som stod under husfaderns an-

---

1) T. ex. uti de så kallade Leges Edovardi Confessoris, §. 12. hvarest det heter: parentibus occissi fiat emendatio vel *guerra* eorum portetur, unde Anglice proverbium habetur: *bige spere of side oththe bær*, i. e. eme lanceam a latere, aut fer. Se Archaionomia, sive de priscis Anglorum Legibus, Guilielmo Lambardo interprete, Cantabrigiæ 1644, Fol., sid. 140. — Den rätta definitionen på faida förekommer hos Du Cange p. anf. st., sid. 167. "*Faida* est gravis & aperta inimicitia ob cædem fere aliquam suscepta. Neque tamen omnis simultas fuit *faida*, sed capitalis illa, quæ apud Germanos & Septemtrionales populos obtinuit, penes quos privatæ inimicitiæ per totam cognationem diffundebantur: adeo ut si ex ea quis interfectus fuisset, cædis poena a tota cognatione exigeretur, ac in eam pro libito vindicaretur".

2) Jfr Ihre, p. anf. st., ordet *fegd*.

svarighet. Sins emellan beslägtade husfäder stodo ock uti en förbindelse, som vi kunna kalla *ättförhållandet*. I kraft af detta förhållande var fiendskap ej personlig, utan rörde hela ätten 3). Dessa familjekrig voro i de äldsta tiderna alldeles icke ovanliga, och upphörde först små-

---

3) Detta anmärker redan Tacitus angående Germanerna. Suscipere tam inimicitias, seu patris, seu proprinqui, quam amicitias, necesse est. Nec implacabiles durant. Luitur etiam homicidium certo armentorum & pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus. *De Moribus Germ.* XXI. — Hos de fordna Svear och Göther sträckte sig förbindelsen i detta afseende vanligen till sjette led. — WGL. I, Md. I: 4, 5. — II, Dr. 7. — III, 63. — ÖGL. Dr. VII, pr. säger: *til siunda mans*, hvilka ord Calonius förklarar: *ad sextum usque gradum inclusive* (?). De prisco in patria servorum jure, §. XXXII. (Opera, Edit. Holm. 1829, I. p. 315. not. 2). — Men Hels. L. Manh. B. XXXVIII. säger *til fiärda mans*. Jfr Dale L. Manh. B. i dráp, 30. — Goth. L. XIII: 1. 2. — Skåne L. V. 1. 9. 15. — Med dessa ställen kan man ock jemföra hvad som uti de gamla lagarna stadgas om arfsrätt och bördsrätt. Ty ättförhållandet medförde nyssnämnde rättigheter, åfvensom förbindelse att hämnas en slägtinges dråp, eller rättighet att i stället deltaga uti böterna för dråpet. Men om ättförhållandet få vi omständligare tala vid ett annat tillfälle.

ningom i samma mon, som de sociala förhållanderna utbildades, eller, med andra ord, i samma mon, som jus publicum fick öfverhanden öfver jus privatum.

Af annan beskaffenhet voro de enskildta krig, som till någon utrikes ort företogos af en anförare och dess följe, merändels i afsigt att förvärfva rikdom och ryktbarhet. Sturleson och nästan alla våra gamla Sagor öfverflöda till den grad af berättelser om dylika härnader och vikingsfärder, att enskildta exempel här ej behöfva anföras. Icke blott konungasöner, utan hvar och en annan, som hade tillfälle att omgifva sig med ett följe och utrusta härskepp, brukade att fara i härnad. Somliga gjorde detta ordentligen hvarje sommar 4). Den som ej hade tillfälle eller nog förmögenhet att underhålla ett följe och utrusta krigsskepp, tog tjenst hos en anförare, af hvilken han njöt underhåll och fick belöning genom del af by-

---

4) Om *Åke Tokason* säger Jomsvikingasagan (Cap. 14. uti Fornmannasögur, XI Bindi, Kaupmannah. 1828, pag. 44): *han lá hvert sumar i hernade.* Att Åke Tokason var bonde, kan slutas deraf, att han ej bar *tignarnafn.* Jfr STURLESON, Olof Haraldsons Saga, Cap. LXXIX, hvarest skiljes emellan *at taka tignarnafn* och *at vera i bóanda tölo.*

tet 5). Åfven var det en sed, att ynglingar af bättre härkomst skulle resa utrikes, för att, så-

---

5) Om det följe, hvarmed anförarne omgåfvo sig, och af hvilket feodalsystemet småningom uppkom och utbildade sig, finner man hos Tacitus (de moribus Germ. XIII. XIV.), en kort, men mästerlig karakteristik, hvaraf vi vilja i öfversättning anföra det vigtigaste: "Ynglingar samla sig omkring äldre och redan pröfvade anförare. Det är icke vanhederligt att vara medlem af följet. Ja, inom detsamma finnas flera värdighetsgrader, hvilka bestämmas af anföraren. Medlemmarne af följet täfla om, hvilka som skola innehafva främsta rummet hos anföraren, och anförne täfla om, hvem som skall hafva det talrikaste och tappraste följe. De sätta sin ära och sin makt uti att ständigt vara omgifua af ett stort antal utvalda ynglingar, hvilka i fred öka deras anseende och i krig gifva dem öfverlägsenhet. Att hafva ett talrikt och tappert följe, förskaffar anförarena ryktbarhet och ära, ej blott inom deras egen nation, utan ock hos närgränsande stater, af hvilka de kallas till anförare och hedras med skånker. Deras blotta namn är ofta tillräckligt att göra slut på ett krig. Sedan striden blifvit börjad, är förnedrande för anföraren, om någon af följet öfvergår honom i tapperhet, och förnedrande för följet att i tapperhet icke likna sin anförare. Men ärelös i hela sin lifstid är den, som med lifvet går ifrån en strid, uti hvilken

som det förträffligen heter uti historien om

---

anföraren stupat. Att försvara och skydda honom, att tillskrifva honom sina egna bedrifter, är en helig pligt. Anförarne strida för segren, men följeslagarne för anföraren (utan att bekymra sig om hans krigsorsaker). I fall deras egen nation lefver i fred och overksamhet, begifva sig ynglingar af bättre härkomst till andra nationer, som då föra något krig. Ty dels är overksamhet dem oangenäm, dels vinnes ryktbarhet lättare uti krig, dels kunna anförarne icke utan krig underhålla ett talrikt följe. Ty följets medlemmar belönas af anförarne med skänker af stridshästar och vapen ännu blodiga efter striden; och öfverflödiga, ehuru ej präktiga, måltider äro i stället för sold. Medlen till sådan frikostighet erhållas genom krig och röfvande". Så ungefär Tacitus. Den som känner Sturleson och våra gamla Sagor, vet huru detta på det nogaste öfverensstämmer med de gamle Skandinavers seder och lefnadssätt. — Här må äfven märkas, att de, som voro medlemmar af följet, kallas af Tacitus *comites*, hvilket ord synes betyda detsamma som Tyskarnas *Grafen* (på medeltidens latin *Grafiones* eller *Graphiones*), nemligen *följeslagar* eller, såsom nu oftare säges, *följeslagare*. Ty ordet *Graf* (Grefve) synes härleda sig ifrån *Gefarjun* (Gefährten), hvaraf, genom en vanlig bokstäfvernas omflyttning, blifvit *Grafen*. Måhända ordet *vasall* ursprungligen haft samma bemärkelse. Ty

Gunnlaug och Rafn 6), *siá sido annara manna* (se andra menniskors seder), hvilket talesätt erinrar om Homeri:

πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω 7),

och om Horatii:

mores hominum multorum vidit et urbes 8).

Under sådana resor gingo de merändels i krigstjenst, och återvände till fäderneslandet först sedan de förvärfvat sig skatter och ett namn.

---

det heter på medeltidens latin *guasallus* eller *vasallus*. Guasallus synes vara det latiniserade Tyska ordet *Gesell*, närslägtadt med Svenska orden Sälla, Sälle, Sållskap; så att orden *Comes*, *Grafio*, *Graf*, *Grefve*, *Vasall* och *Gesell* ursprungligen haft enahanda bemärkelse, nemligen af *följeslagare* eller *sällskapets medlem*. Jfr Leo, Geschichte des Mittelalters; Halle 1830; I. Th. pag. 33. — och Niklas Vogt, Rheinische Geschichten und Sagen; Frankf. 1817.

6) Sagan af *Gunnlaugi Ormstungu ok Skalld-Rafni*; Hafniæ 1775; sid. 46. — På ett annat ställe i samma Saga (sid. 80) heter det: *fara utan, ok semia sik eptir sid annara manna*; d. v. s. resa utrikes och bilda sig efter andra menniskors seder.

7) Homerus, Odyss. I, v. 3.

8) Horatius, Ars Poëtica, v. 142.